

G. Gupton

Wm. G.

Wm. G. Gupton

891.99

2-39

ՍԿՍՆԱԿ ԸՆԹԵՐՅՈՂԻ
Գ Ր Ա Դ Ա Ր Ա Ն

ՆԱԻՐԻ ԶԱՐՅԱՆ

Ս Ա Ք Ո
Մ Ի Կ Ի Ն Յ Ա Ն

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ

3 391.99
2-39

19 NOV 2011

ՍԿՍՆԱԿ ԸՆԹԵՐՅՈՂԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

291.99

48

7

2-39

ՆԱԻՐԻ ԶԱՐՅԱՆ

Ս Ա Ք Ո
Մ Ի Կ Ի Ն Յ Ա Ն

ՅԵՐԿՐՈՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1012
29224

Հ Ս Մ Հ

Գ Ե Տ Ա Կ Ա Ն Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Չ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն 1 9 3 0

12.04.2013

27761

Պատ. խմբ. Սիրաս
Ֆեյս. խմբ. [redacted]
Սրբազրիշ' Հ. Դոլուխացյան

Գլավիտի լիպրը Կ. 1092, պատվեր 526,
Հրատ. 3690, տիրաժ 3000
Պետհրատի տպարան
Յերեվան, II Գնունի, 4

Հանձնված է արտադրության 1936 թ. ապրիլի 10-ին
Ստորագրված է ապրիլի 1936 թ. ապրիլի 23-ին

ԳԻՆԸ 25 ԿՈՊ.

НАИРИ ЗАРЯН
САКО МИКИНЯН
(Поэма)

Гиз ССР Армении. Эривань 1936 г.

ՆԱԻՐԻ ԶԱՐՅԱՆ

Ն. Զարյանը ծնվել է 1900 թվին, Վանի նահանգի Խառակոնիս գյուղում, չքավոր ընտանիքում: Ութ տարեկան հասակից հոր հետ միասին բատրակություն է արել ունեոր գյուղացիների տնտեսություններում: 1915 թվին համաշխարհային պատերազմի հետեանքով անցել է Անդրկովկաս ու մինչև Հայաստանի խորհրդայնացումն ապրել վտրբանոցներում:

Սկզբնական կրթությունն ստացել է գյուղի ծխական դպրոցում, միջնակարգը՝ Յերևանի թեմական դպրոցում: 1927 թվին ավարտել է Յերևանի Պետական համալսարանը:

Գրել սկսել է 1918 թվից: Նաիրի Զարյանը սերտորեն կապված է մեր սոցիալիստական շինարարության առոյշային: Նրա «Հրանուշ», «Զրանցքի կապույտ չերկրում», «Նոյեմբերյան որերին» գրքերը արտահայտում են մեր կյանքի ու պայքարի զանազան հտապները:

1930 թվին լույս տեսավ Ն. Զարյանի «Ռուշանի քարափը» պոեմը, վորն արտացոլում է մեր կոլխոզարժման առաջին հտապի խնդիրները: «Ռուշանի քարափը» լույս է տեսել արդեն չորս հրատարակությամբ: Այս պոեմը թարգմանվել է նաև ուսերենի:

1 2 . 04 . 2013

29464

Պատ. խմբ. Սիրաս
Տեխ. խմբ. [redacted]
Սրբագրիչ՝ Հ. Դոլուխանյան

Գլավիտի լեզուր Կ. 1092, պատվեր 526,
Հրատ. 3690, տիրաժ 3000
Պետհրատի տպարան
Յերեվան, II Գնուսի, 4

Հանձնված է արտադրության 1936 թ. ապրիլի 10-ին
Ստորագրված է տպելու 1936 թ. ապրիլի 23-ին

ԳԻՆԸ 25 ԿՈՊ.

НАИРИ ЗАРЯН
САКО МИКИНЯН
(Поэма)

Гиз ССР Армении. Эривань 1936 г.

ՆԱԻՐԻ ԶԱՐՅԱՆ

Ն. Զարյանը ծնվել է 1900 թվին, Վանի նահանգի Խառակոնիս գյուղում, չքավոր ընտանիքում: Ութ տարեկան հասակից հոր հետ միասին բաթրակություն է արել ունևոր գյուղացիների տնտեսություններում: 1915 թվին համաշխարհային պատերազմի հետևանքով անցել է Անդրկովկաս ու մինչև Հայաստանի խորհրդայնացումն ապրել վորջանոցներում: Սկզբնական կրթությունն ստացել է գյուղի ծխական դպրոցում, միջնակարգը՝ Յերևանի թեմական դպրոցում: 1927 թվին ավարտել է Յերևանի Պետական համալսարանը:

Գրել սկսել է 1918 թվից: Նաիրի Զարյանը սերտորեն կապված է մեր սոցիալիստական շինարարության առույթային: Նրա «Հրանուշ», «Ջրանցքի կապույտ լերկրում», «Նոյեմբերյան որերին» գրքերը արտահայտում են մեր կյանքի ու պայքարի դանազան ետապները:

1930 թվին լույս տեսավ Ն. Զարյանի «Ռուշանի քարափը» պոեմը, վորն արտացոլում է մեր կոլխոզշարժման առաջին ետապի խնդիրները: «Ռուշանի քարափը» լույս է տեսել արդեն չորս հրատարակությամբ: Այս պոեմը թարգմանվել է նաև ուսերենի:

Նաիրի Չարյանը մեր աաղանդավոր բան ա
տեղծներից մեկն է:

Ն. Չարյանը Հայաստանի աշխատավորության
պատգամավորության հետ 1935 թվի դեկտեմբերի
30-ին գնաց Կրեմլ, արտասանեց իր նշանավոր «Ստա-
լին» բանաստեղծութունը, արժանանալով Չերմ ըն-
դունելության:

ԽՍՀՄ Կենտգործկոմի վորոշմամբ Ն. Չարյանը
պարգևատրվեց Լենինի շքանշանով:

Բանեցեք, փախավ Սաքոն խելագար...
Հ. Թ ու մ ա ն յ ա ն

1

Կուրեկտիվ բերքի հսկա զեզի մոտ
Պահակ է կանգնած Միկինյան Սաքոն:
Լուսինը ծածկեց յերեսը քընոտ
Վաթսուն մետրանոց ամպե վերմակով:
Կորավ խավարում ճամբան քարքարոտ,
Վոնց վոր քրքրված կանեփե չվան:
Խավարը ծածկեց անտառ և արոտ՝
Միլիոն մետրանոց վերմակի նման:
Կանգնած է Սաքոն արթնն պահապան
Կուրեկտիվ բերքի յերկնաքեր սարին,
Ծավալում է լուռ գիշերն անխափան
Ծրագիրն իրա մութ ու վիթխարի:
Դեզի չորս բոլոր մոտիկ ու հեռու
Վխտում է գիշերն ինչպես թշնամի.
Ու փսփսուկի շշուկ է բերում,
Մթնում ման յեկող գիշերվա քամին:
Ո՞վ է գիշերվա այս խավար ժամին,
Թափառում դրսում զգուշ, նենգավոր,
Ու մատներն ամուր սեղմած հրացանին՝

Երջում ե Սաքոն դեզի չորս բուր:
Ու հետո կրկին կանգնած դեզի տակ՝
Խավարն ե դիտում տազնապախրուով:
Գյուղն ե դեմ ու դեմ հուպիտ, այլանդակ
Խավարին ձուլված իր չարդախներով:

2

Նայում ե Սաքոն անձև խավարին —
Ու խավարի մեջ նշմարում ե նա
Իր տունը՝ շինած հին գյուղի ծայրին
Նոր թաղամասի պլանի վրա:
Փակ ե: Լույս չկա լուսամուտներում:
Իր սիրուն Սաթոն գնացել եր սար՝
Կոլխոզֆերմայում վոչխար կթելու,
Աշխոր անելու մարդուն հավասար:
Ժպտում ե Սաքոն... հպարտ ե Սաքոն:
Ամբողջ իր կյանքում յեղել ե հոտադ.
Յերազել ե գուր սեփական մի կով,
Սեփական յեզներ, սեփական որախ...
Իր նոքարական ստոր վիճակից
Նա վեր բարձրացավ, դարձավ գրագետ:
Ու հենց վոր յեկավ Կարմիր բանակից,
Կոլեկտիվ մտավ մոր ու կնոջ հետ:
Դիմացավ բուր չար քամիներին,
Վոր յեկան անցան կոլխոզի գլխով:

Աշխոր շատ արավ և անցյալ տարի
Նոր տուն կառուցեց և զնեց մի կով:
Յեվ կովի համար խոտ քաղել Սաքոն,
Դիզել ե՝ սիրուն իր քարե տան քով:
Յեվ նանն ու Սաթոն գնացել են սար,
Աշխոր են անում նրան հավասար:
Իսկ ինքը, Սաքոն, հսկում ե արթուն
Կոլեկտիվ բերքի առաջին դեզին:
Ու յերիտասարդ պահակի սրտում,
Հրճվանք ու տազնապ իրար ձուլվեցին:

3

Տազնապախուով կանգնած ե Սաքոն
Յերկու դեզերի սահմանագծում:
Կայծակը հեռվում իր շեկ մտրակով
Սարի վիթխարի կողերն ե ծեծում:
Կողքին կոլխոզի դեզն ե սարի պես,
Պահակն ե Սաքոն այդ հսկա սարի:
Իսկ հեռվից ուրիշ մի տուն ու մի դեզ
Կանչում ե նրան. ստում են արի...
Արի աչք ածի, գող ե մտել տուն,
Մուրված մողին քո խոտն ե ուտում,
Կուլակն ե շրջում, վոր դեզը վառի...
Այսպես են կանչում նրան խավարից...
Չեմ գա, մի կանչի, — ստում ե Սաքոն,
Սիրտ մի պղտորի, պստիկ սատանա,

Կանչում ե Սաքոն վոնց վոր խելագար:
Բայց նրա կանչին իբրև պատասխան՝
Շներն են միայն հաշում ահաբեկ:

— Եյ... կոխոզնիկներ... ընկերներ...

Այեք...

Կուլակներն այստեղ դեզ են հրդեհում,
Վառվում ե տունս, նոր տունս, հասեք...
Գոռում ե Սաքոն, գոչում ե... բայց ում...
Քամու, ամպերի սայլովորտում
Խլանում ե՝ սուր տազնապը նրա,
Կրակում ե նա, դեպի գյուղ, ողում,
Կրակում ե նա հրդեհի վրա:

Վոչ վոք չի լսում...: Այս անեղ ժամին,
Յերբ ծառերի հետ վիճում ե քամին,
Կայծակն ե շողում պատուհանի մոտ,
Ամպն ե տրաքում անեղավորոտ, —
Քաղցր ե այդ հզոր աղմուկի ժամին
Քնել անկողնում անխռով, խորունկ,
Մոռանալ մի պահ, վոր սև թշնամին
Շրջում ե հիմա դրսի ժխորում:
Քաղցր ե այդ ժամին քնել՝ բեզարած
Որվա պայքարից ու աշխատանքից:
— Հեյհեյ... նետվում ե Սաքոն յետ առաջ.
Բայց գյուղը հեռվում լուռում ե հանգիստ:
— Հեյհեյ... Սաքոյի ձայնը խուպրտած

Յետ ե դարձնում գյուղի մոտ քամին,
Առնում ու գոռով փախցնում ե դաշտ,
Վոր չհասնի վոչ մի բարեկամի:

5

Վոչ վոք չի՞ լսում տազնապը, Սաքո,
Վոչ վոք չի՞ տեսնում տազնապը ահագին.
Վառվում են այստեղ դեզն ու տունը քո,
Դու քարացել ես պոստում պահակի:
Գուցե բոցն արդեն հարձակվել ե ներս
Կանաչ փեղկերից — վայրի կաավի պես,
Ու պարզած իր թեժ, իր ագահ լեզուն՝
Քո հարսանիքի սնդուկն ե լիզում...
Բոցերը գուցե մագլցում են վեր
Ոձերի նման վոլոր, կատաղի...
Վաղուց են գուցե նրանք փաթաթվել
Հաստ գերաններին քո առաստաղի:
Վողջը կդառնա կրակի բաժին.
Սեղան, մահճակալ, գորգ ու տեղաշոր,
Վոչինչ կմնա պատերից բացի,
Կդառնաս կրկին յետին չքավոր:
Հերիք ե, Սաքո, հասի՞ր ոգնության,
Սաստկանում ե, տես, սրիկա քամին,
Տրիվ ե տալիս կայծերը քո սան
Թանձր խավարում գործող թշնամին...

Ու Սաքոն կրկին պոկվելով արագ
Թռչում է դեպի տունը սեփական,
Բայց կանգ է առնում՝ քսան քայլ չարած՝
Լսելով ներքին մի յերկաթե ձայն,
Սպասիր... լսիր... լքում ես, Սաքո...
Դավաճանում ես քո բրիգադին...
Նա, վոր հրդեհեց զեզն ու տունը քո,
Սպասում է դեռ մթնում դավադիր:
Նա կրակ տվեց փոքրիկ զեզը քո,
Վոր այս մեծը դու լքես, հեռանամ...
Բայց կոխողի զեզը ումն է, Սաքո,
Յեվ ու՛մ է այնտեղ մթնում դարանած:
Յեվ նա կատաղի մի պտույտ արավ
Լսկա զեզի շուրջը—ահեղ փնչոցով—
Վոնց խոցված գազան մի վորսի ծարավ,—
Բայց լուռ է...մթնում չի շարժվում վոչ վոք:
Հրդեհն է միայն պատռում անարգել
Սմպոտ գիշերվա վարագույրը մութ,
Փոքրիկ խոտի զեզն արդեն ճարակել,
Բռնել է արդեն դուռ ու լուսամուտ:
Բոցն է բարձրանում աղաղակի պես,
Կայծերն են ճայթում նման ճիչերի,
Անսիրտ Սաքոյին կանչում են ասես,
Ասում են, Սաքո, ոգնության արի...
Մի գնա Սաքո.—ձայնում է ելի,

Սրտի խորքերից ուրիշ մի Սաքո—
Թշնամին է քեզ կանչում, ձայն տալիս,
Վոր դու մոլորվես, լքես պոստը քո,
Վառվում է այնտեղ մի բուռ խոտի զեզ,
Գուցե և փոքրիկ տունդ սեփական,
Բայց այստեղ, Սաքո, լեռնացել է, տես,
Քո ընկերների և քո ապագան...
Այստեղ է դիզվել քո բրիգադի
Քրտինքը, կյանքը, տանջանքը ազնիվ,
Այստեղ է Սաքո, կոխողի պատիվն
Ու հաղթանակը քո սոցիալիզմի...
Հիշում է Սաքոն, կարծես յերագում,
Գարնանացանի որերը դաժան,
Յերբ վոր կիսաքաղց մարդ և անասուն
Պայքարում էին հողից անբաժան:
Յեվ այդ պայքարի բերքը սրբազան
Մարի պես այսոր դիզված է կալում:
Մարդիկ վստահել, ընտրել են նրան՝
Այս յերկնակարկառ զեզին հսկելու:
Մա ուժն է, Սաքո, քո բրիգադի,
Մա սոցիալիզմի բերզն է յերկնահաս:
Պաշտպանիր, Սաքո, այսպիսի պատիվ,
Քիչ հերոսների համար է պահած:
Թող տունըդ վառվի, թող վոռնա քամին,
Թող սիրտդ վառվի տանըդ բոցերում,

Զտվի, ամրանա, վոր չար թշնամին
Ել տեղ չգտնի նրան խոցելու...
Ու յերազում ե Սաքոն խավարում
Հաղթական ժպիտն ընկեր Ստալինի:
«Տեսեք,—կասի նա,—վհնց են պայքարում,
Կոլխոզնիկն, ահա, այսպես կլինի...»:

6

— Հեյ-հեյ ոգնեցեք... — կանչում ե Սաքոն
Վերջին ճիշերով խուպոտած բլի...
Մնացել ե միայն յերեք գնդակով,
Ել ինչպես ոգում իզուր արձակի:
Ինչպես արձակի... շուրջը, գիշերում,
Վխտում են անթիվ հրդեհաձիգներ,
Ու լուցկի պահած՝ համառ համբերում,
Վոր նա արձակի վերջին գնդակն ել
Ու խելագարված նետվի դեպի տուն,
Վոր սեփական տան կրակը մարի,
Թողնի անպաշտպան ամայի դաշտում
Սյս կոլխոզական բերդը վիթխարի:
Նայում ե Սաքոն մարվող կսկիծով
Իր տան բոցերին յերկինքը լիզող:
Մի հարց ե սրտում մորմոքում անձև,
Վորտեղ ե Սաքոն. . այստեղ, թե այնտեղ
Ախ՛, մինչև հիմա կար յերկու Սաքո,

Մեկն այստեղ մնաց — իր պոստի վրա,
Իսկ մեկը հիվանդ, խելագար հոգով
Սլացավ այնտեղ ու նետվեց կրակ...
Սյրվում ե նա իր տան բոցերով
Ու մի քիչ հետո կղառնա մոխիր...
Իսկ սա կանգնած ե դաժան ու հերոս,
Ու դաժն ե ծաղրում ստոր վոստի:
Եյ... կայծակն ելի հրեղեն մատով
Պատուեց վարագույրն անհուն խավարի
Մի սովեր անցավ չափարի մոտով.
— Ո՞վ ես... — գորոտաց Սաքոն, — մոտ արի...
Բայց մարդը փախավ, ձուլվեց խավարին
Ու չարագուշակ սուլեցին հեռվում...
Չոքում ե Սաքոն տագնապով արի
Ու սուլոցներին նշան ե բռնում:
Վորոտաց գնդակն ու կայծակն ելի
Պատուեց գիշերվա դիմակն անթափանց:
Տեսավ նա կրկին կոլխոզի կալի
Շուրջը գուռ յեկող մի քանի մարդկանց:
Հեռվում կայծ ու բոց ելի սաստկացան,
Տունը փուլ յեկավ ճայթուվորոտում,
Ու չորս կողմ հազար թրերի նման
Կայծակները շեկ մուլթն են թրատում:
Նորից ե Սաքոն կրակում, գոռում
Ու տագնապահույզ նետվում դես ու դեն

Չտվի, ամրանա, վոր չար թշնամին
Ել տեղ չգտնի նրան խոցելու...
Ու յերազում ե Սաքոն խավարում
Հաղթական ժպտան ընկեր Ստալինի:
«Տեսեք,—կասի նա,—վոնց են պայքարում,
Կոլխոզնիկն, ահա, այսպես կլինի...»:

6

—Հեյ-հեյ ոգնեցեք... — կանչում ե Սաքոն
Վերջին ճիչերով խուպոտած բլի...
Մնացել ե միայն յերեք գնդակով,
Ել ինչպես ոգում իզուր արձակի:
Ինչպես արձակի... շուրջը, գիշերում,
Վխտում են անթիվ հրդեհաձիգներ,
Ու լուցիկի պահած՝ համառ համբերում,
Վոր նա արձակի վերջին գնդակն ել
Ու խելագարված նետվի դեպի տուն,
Վոր սեփական տան կրակը մարի,
Թողնի անպաշտպան ամայի դաշտում
Սյո կոլխոզական բերլը վիթխարի:
Նայում ե Սաքոն մարվող կսկիծով
Իր տան բոցերին յերկինքը լիզող:
Մի հարց ե սրտում մորմոքում անձև,
Վորտե՞ղ ե Սաքոն. . . այստե՞ղ, թե այնտեղ
Սխ, մինչև հիմա կար յերկու Սաքո,

Մեկն այստեղ մնաց — իր պոստի վրա,
Իսկ մեկը հիվանդ, խելագար հոգով
Սլացավ այնտեղ ու նետվեց կրակ...
Սյրվում ե նա իր տան բոցերով
Ու մի քիչ հետո կդառնա մոխիր...
Իսկ սա կանգնած ե դաժան ու հերոս,
Ու դավն ե ծաղրում ստոր վոստի:
Եյ... կայծակն ելի հրեղեն մատով
Պատուեց վարագույրն անհուն խավարի
Մի սովեր անցավ չափարի մոտով.
—Ո՞վ ես... — վորոտաց Սաքոն, — մոտ արի...
Բայց մարդը փախավ, ձուլվեց խավարին
Ու չարագուշակ սուլեցին հեռվում...
Չորում ե Սաքոն տազնապով արի
Ու սուլոցներին նշան ե բռնում:
Վորոտաց գնդակն ու կայծակն ելի
Պատուեց զիշերվա դիմակն անթափանց:
Տեսավ նա կրկին կոլխոզի կալի
Շուրջը գուռ յեկող մի քանի մարդկանց:
Հեռվում կայծ ու բոց ելի սաստկացան,
Տունը փուլ յեկավ ճայթուվորոտում,
Ու չորս կողմ հազար թրերի նման
Կայծակները շեկ մուլթն են թրատում:
Նորից ե Սաքոն կրակում, գոռում
Ու տազնապահույց նետվում դես ու դեն

Վերջապես քամու, ամպի ժխորում
Ծանոթ ձայներ ե լսում նա արդեն,
— Սաքո՞... տնաքանդ... նոր տունդ վառվեց,
ի՞նչ ես քարացել, կանգնել դեղի մոտ...
Մեկը կարեկից՝ մթնում ձայն տվեց
Ու հավաքվեցին տղերք վարանոտ:
— Վառվեց... յես տեսա... վառվեց... ի՞նչ
անեմ... —

Մղկտաց Սաքոն հոգնած ու դաժան, —
Տունըս վառեցին իմ աչքերի դեմ...
Յե՛վ յես չհասա տանս ոգնության...
Ընկերներն այդ նոր, մեծ հերոսության
Առջև խոնարհված մտածում են լուռ:
Նրանք արժանի խոսքեր չգտան
Իրենց հերոսին փառաբանելու:
Միայն նախագահն զգո՞յ՞ կմկմաց
Մխիթարանքի մի քանի խոսքեր.
— Սաքո՞, քո ազնիվ արարքի դիմաց
Քեզ կտանք և տուն, և հագո՛ւստ, և կե՛ր:
— Ինձ, — պատասխանեց Սաքոն ծանրաձայն,
Սիրտ ամրացնելու բաներ մի խոսի...
Յես նոր հասկացա ես գիշեր մի բան.
Պաշտպանել եմ յես իմ՞ը՝ — կոխողինն:

« Ազգային գրադարան

NL0330916

29464

